

УДК 81'373 [811.161.2+811.111]:81-115
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.46>

**ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ПРОСТОРОВИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
ІНТЕГРАЦІЙНО-ПОРІВНЯЛЬНОГО ТИПУ МОТИВАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ
ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

**CONTRASTIVE ANALYSIS OF SPATIAL PHRASEOLOGICAL UNITS
OF INTEGRATIVE-COMPARATIVE TYPE OF MOTIVATION IN ENGLISH
AND UKRAINIAN LANGUAGES**

Тодорова Н.Ю.,
orcid.org/0000-0003-2520-2517
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)

Статтю присвячено зіставному аналізу просторових фразеологічних одиниць інтеграційно-порівняльного типу мотивації в англійській та українській мовах, завданням якого є виявлення особливостей їх семантики та образності. Методологія пропонованого зіставного дослідження ґрунтується на принципі системного підходу та поєднанні низки загальнонаукових та лінгвістичних методів. Складна семантика просторових фразеологічних одиниць зумовлює їхню здатність вербалізувати одну або декілька різних просторових ознак: просторові характеристики самих об'єктів, їх локалізацію відносно певних орієнтирів та рух. Кількісна обробка даних показала, що просторові фразеологічні одиниці інтеграційно-порівняльного типу мотивації кількісно переважають в українській мові відносно англійської і в обох мовах здебільшого використовуються для позначення руху об'єктів та надання опису їх просторових параметрів. В основі інтеграційно-порівняльного типу мотивації просторових фразеологічних одиниць лежить порівняння концептуальної сфери ПРОСТІР з іншими концептуальними сферами. Аналіз стрижневих компонентів просторових фразеологічних одиниць дозволив виділити чотири донорські зони (ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ, НАТУРФАКТ і БІОСФЕРА), які слугують джерелом постачання знаків для реципієнтної зони ПРОСТІР. В англійській мові найпродуктивнішою виявилася донорська зона БІОСФЕРА, в українській мові – АРТЕФАКТ. В обох мовах в основі мотивації просторових фразеологічних одиниць лежать спостереження за живою та неживою природою, а саме характером рухів та поведінкою тварин, природними явищами та стихіями. У зіставленні з англійськими, українські просторові фразеологічні одиниці демонструють вищий ступінь прояву антропоцентричності, оскільки мотиваційними ознаками фразеологічних одиниць на позначення інтенсивності руху виступають прояви роботи психіки людини, та предметоцентричності, оскільки в основу образності фразеологічних одиниць, що надають опис фізичних параметрів людей, покладено зіставлення з начинням. Отримані результати надають матеріали для подальших зіставних досліджень мотивації англійських та українських фразеологічних одиниць та розробки лексичних вправ, спрямованих на розвиток міжкультурної комунікативної компетенції курсантів вищих військових навчальних закладів.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, просторова семантика, мотивація, англійська мова, українська мова, зіставний аналіз.

The article focuses on the contrastive analysis of the spatial phraseological units of the integrative-comparative type of motivation in the English and Ukrainian languages the purpose of which is to specify the peculiarities of their semantics and figurativeness. The methodology of the proposed research is based on the principle of the systematic approach and the integration of a number of general scientific and specific linguistic methods. Due to their complicated semantics,

spatial phraseological units are capable to verbalize one or few different spatial features, such as spatial characteristics of objects, their localization and motion. Quantitative data processing determined that the spatial phraseological units of the integrative-comparative type of motivation are quantitatively predominant in the Ukrainian language as compared to English. In both languages they are mostly used to verbalize motion of objects and describe their spatial characteristics. The integrative-comparative type of motivation of the spatial phraseological units is based on the comparison of the conceptual sphere SPACE with other conceptual spheres. The analysis of the core components of the spatial phraseological units allowed to identify four donor zones (HUMAN, ARTIFACT, NATURFACT and BIOSPHERE) which serve as a source of signs for the recipient zone SPACE. The donor zone BIOSPHERE proved to be the most productive in English, while in Ukrainian the donor zone ARTIFACT turned to be the most widely used. In both languages, the motivation of the spatial phraseological units is based on the observation of the animate and inanimate nature, namely animals behavior, natural phenomena and forces. Compared to English, Ukrainian spatial phraseological units manifest a higher degree of anthropocentrism, as the motivation of the phraseological units denoting the intensity of motion is based on the work of the human psyche. The obtained results provide materials for further comparative studies of the motivation of the English and Ukrainian phraseological units and resources for creating lexical exercises aimed at developing intercultural communicative competence of the cadets of the higher military educational institutions.

Key words: phraseological units, spatial semantics, English language, Ukrainian language, motivation, contrastive analysis.

Постановка проблеми. У межах сучасної лінгвістичної парадигми, яка вивчає мову у єдності зі сформованою матеріальною, соціальною та духовною культурою самосвідомістю окремого етносу, фразеологічні одиниці (далі ФО), як особливі мовні знаки, що здатні фіксувати, зберігати та транслювати результати пізнання і осмислення світу певною нацією, становлять значний науковий інтерес. Особливої актуальності набувають дослідження мотивації ФО, яка у рамках новітньої методики когнітивно-ономасіологічного аналізу, запропонованої О. О. Селивановою, розуміється як «наскрізна лінгвопсихоментальна операція формування ономасіологічної структури на підставі вибору мотиватора із мотиваційної бази структури знань про позначене у складній системі зв'язків різних пізнавальних функцій етносвідомості» [18, с. 160]. Оскільки «вибір мотиватора (мотиваційної ознаки) все ж детермінований антропоцентрично і когнітивно, тобто особливостями етнічної ментальності, психіки» [15, с. 75], в основі найменувань тих самих фрагментів об'єктивної дійсності у різних народів можуть лежати різні мотиваційні ознаки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча когнітивно-ономасіологічний аналіз мотивації набув широкого застосування у лінгвістичних розвідках, присвячених вивченню мотивації мовних одиниць первинної номінації, його використання у наукових студіях з фразеології представлено незначною кількістю праць: типологія мотивації українських ФО розробляється О. О. Селивановою [16], Г. В. Кочергою [7], Г. А. Ярмоленко [22], німецьких – О. М. Мартинів [12]. У сучасному українському мовознавстві бракує зіставних досліджень ФО окремих типів мотивації, зокрема зіставного аналізу англійських та українських просторових ФО (далі ПФО) інтеграційно-порівняльного типу мотивації, який дозволив би виявити особливості їх семантики

та образності. Вважаємо, крім теоретичного значення, результати такого дослідження мають значну практичну цінність, оскільки їх застосування у практичних курсах англійської мови у вищих військових навчальних закладах сприятиме розвитку міжкультурної обізнаності курсантів, яка є невід'ємною складовою їхньої іншомовної комунікативної компетенції.

Постановка завдання. Отже, мета пропонованого дослідження полягає у проведенні зіставного аналізу англійських та українських ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації, завданнями якого є виявлення особливостей їх семантики та образності.

Матеріалом аналізу слугували англійські та українські ПФО, вилучені шляхом суцільної вибірки з друкованих та електронних лексикографічних джерел за ознакою наявності інтегральних сем простору в їх тлумаченні.

В основу **методології** дослідження покладено один із основних принципів зіставного аналізу визначених М. П. Кочерганом, а саме принцип системного підходу [8], який реалізується через зіставлення парадигматичних угруповань ФО. ПФО та їх стрижневі компоненти угруповувались із застосуванням загальнонаукових методів *аналіз і синтез, індукція і дедукція* та лінгвістичних методів *ідеографічний аналіз і аналіз словникових дефініцій*. Для визначення типу мотивації ФО застосовано *когнітивно-ономасіологічний аналіз*, а для реконструкції їх образної основи – *етимологічний аналіз*. *Зіставний метод* уможливив виявлення особливостей семантики та образності ФО зазначеного типу. *Описовий метод* дозволив комплексно репрезентувати отримані результати, точність яких забезпечив *метод кількісних підрахунків*.

Виклад основного матеріалу. Оскільки концептуалізація простору є складним нейрофізіологічним процесом обробки інформації, отриманої

з різних каналів, під час якого людина водночас формує уявлення про просторові параметри об'єктів, їх місцезнаходження та рух, семантика аналізованих одиниць відрізняється різноплановістю. ПФО можуть вербалізувати окремі різновиди просторових характеристик: описувати об'єкти (їх кількість, форму, конфігурацію, розмір, об'єм, цілісність: англ. *(as) round as a ball* 'круглий, як куля' [1, с. 826]; укр. як (мов, ніби і т. ін.) *виточений* 'який має правильну, досконалу форму або витончені лінії; стрункий' [20, с. 107]), їх локалізацію (розташування об'єктів відносно певних орієнтирів: англ. *higher than a kite* 'дуже високо' [1, с. 493]; укр. як (мов, ніби і т. ін.) *небо від землі з сл. далекий і под.* 'дуже' [20, с. 539]) і рух (переміщення або зміну положення об'єктів у просторі: англ. *swing like a pendulum* 'коливатися, хитатися, гойдатися, як маятник' [1, с. 907]; укр. як *сорока на тину (кілку, колу, рідше на тернині) з сл. вертїтися, крутїтися і т. ін.* 'неспокійно' [20, с. 844]). Через складну семантику фразеологічного значення окремі ПФО спроможні передавати декілька різновидів просторового значення. Наприклад, вони можуть одночасно нести інформацію про кількість об'єктів, їх рух або розташування відносно один одного: англ. *like herrings in a barrel* 'як оселедці в бочці; повно-повнісенько' [1, с. 612], *follow (one) as (like) a shadow* 'ходити, як тінь (за кимсь)' [1, с. 345]; укр. як (мов, ніби і т. ін.) *нитка за голкою* 'невідступно' [20, с. 550], як (мов, ніби, наче і т. ін.) *сарана з сл. сунути, лізти і т. ін.* 'великою масою' [20, с. 780].

Когнітивно-ономасіологічний аналіз ПФО дозволив виявити 452 ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації (174 ПФО в англійській мові та 278 ПФО в українській). Як показують кількісні данні, ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації набувають ширшої представленості в українській мові відносно англійської.

В основі інтеграційно-порівняльного типу мотивації лежить порівняння, яке традиційно вважається одним із етапів творення метафори та «найуніверсальнішим способом вираження метафоричного перенесення» [4]. Отже, у структурі ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації об'єднуються дві предметні сфери [14], при розгляді яких вважаємо припустимим послуговуватися термінами *донорська* та *реципієнтна* зони, впровадженими концепцією метафоричних моделей Дж. Лакоффа та М. Джонсона [11]. Під донорською зоною розуміється «предметна (концептуальна) сфера, що постачає власні знаки на позначення іншої предметної (реципієнтної) сфери» [17, с. 143]. Визначення зон, які є донор-

ськими для реципієнтної зони ПРОСТІР, потребує встановлення стрижневого компонента ПФО, який є основою утворення своєрідного фразеологічного значення, тобто образом-символом, спільним для представників окремої етноспільноти.

Аналіз семантики та тематична класифікація стрижневих компонентів ПФО дозволили виділити 4 донорські зони, які слугують джерелом постачання власних знаків для реципієнтної зони ПРОСТІР, а саме: донорська зона ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ, НАТУРФАКТ і БІОСФЕРА.

Донорська зона ЛЮДИНА. Структура донорської зони ЛЮДИНА базується на схемах проектування поняттєвого універсуму Р. Халліга – В. фон Вартбурга, В. В. Жайворонка, Ю. Ф. Прадіда, які сходяться у тому, що в центрі універсуму стоїть людина в усіх її проявах: як істота жива, духовна і суспільна [21, с. 477]. Отже, до донорської зони ЛЮДИНА відносимо назви людини й уявлень про неї, що пов'язані з ментальними, інтелектуальними та емоційними проявами; діяльнісні характеристики людини: найменування фізичних дій і процесів, рухів і станів, жестів і міміки [13, 94]. Наприклад, у складі ПФО зустрічаються оніми та назви професій: англ. *like a lamp lighter* 'бігти, як очманілий; нестися, летіти, бігти стрімголов' [1, с. 830]; укр. як (мов, ніби і т. ін.) *[той] Марко (Сивко) у пеклі (по пеклу, по пеклі)* 'з сл. товктися, гасати і т. ін. невпинно, безугавно, не перестаючи; без потреби' [20, с. 464].

Донорська зона АРТЕФАКТ. *Артефакт* (віл лат. *are* – 'ремесло, мистецтво' і *factum* – 'зроблене') – термін, запозичений з археології, яким позначаються будь-які штучно утворені об'єкти. До артефактів відносять предмети, техніку, знаряддя праці, одягу, начиння, житло і дороги [9]. Отже, донорська зона АРТЕФАКТ включає сукупність найменувань штучно утворених об'єктів матеріального світу. Наприклад, людина може порівнюватися з побутовими предметами: англ. *[as] round as a barrel* 'товстий, як бочка' [10, с. 66]; укр. як *бодня* 'про дуже товсту людину' [6, с. 22].

Донорська зона НАТУРФАКТ. *Натурфакт* є археологічним терміном на позначення «не-артефактних» об'єктів, тобто таких, які не набули культурного впливу людини та є частиною природного середовища. Таким чином, до донорської зони НАТУРФАКТ відносяться лексичні одиниці на позначення ландшафтних характеристик, природних явищ, стихій, речовин, космічних об'єктів тощо – всього, що становить неорганічну природу [2]. Наприклад, людина у стані нерухомості порівнюється з каменем: англ. *[as] still as a stone*

‘зовсім нерухомий, непорушний’ [1, с. 892]; укр. як (мов, ніби і т. ін.) з каменя вибитий ‘нерухомий’ [20, с. 80].

Донорська зона БІОСФЕРА. Біосфера – складна зовнішня оболонка Землі, населена організмами, що складають у сукупності живу речовину планети [3]. З огляду на загальноприйняту у біології класифікацію усіх ядерних організмів, яка включає три царини, донорська зона БІОСФЕРА охоплює найменування тварин, грибів і рослин. Наприклад, під час швидкого руху людина порівнюється з твариною: англ. *run like a rabbit* ‘бігти, як очманілий; нестися, летіти, бігти стрімголов’ [1, с. 830]; укр. як (мов, ніби і т. ін.) муха (мухи) в окропі ‘хтось енергійний, проворний, швидкий і т. ін.’ [20, с. 514].

Кількісна обробка стижневих компонентів ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації демонструє, що найактивнішим джерелом постачання власних знаків для процедур порівняння в англійській мові стала донорська зона БІОСФЕРА (37 %), а в українській мові – донорська зона АРТЕФАКТ (30 %).

Стосовно семантики ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації, зауважимо, що в обох мовах найвища їх кількість (38 % в англійській мові та 30,8 % в українській) використовується для позначення руху об’єктів. Спільною рисою англійських та українських ПФО з семантикою руху є активне використання донорських зон НАТУРФАКТ і БІОСФЕРА, що зумовлено спостереженням обох етносів за живою і неживою природою. Зокрема, в обох мовах символом швидкого руху є природні явища та стихії: англ. *go (run) like the wind* ‘мчати, нестися, летіти дуже швидко, щодуху; летіти, як вітер’ [1, с. 420], *like lightning* ‘із швидкістю блискавки, блискавично, щодуху, прожогом, стрімко, навально’ [1, с. 612], *like a flash* ‘дуже швидко, миттю, вмить’ [1, с. 611]; укр. *летіти / полетіти вітром (як вітер)* ‘дуже швидко йти, бігти, їхати (перев. нічого навкруги не помічаючи)’ [20, с. 421], як (мов, ніби) *вихор* ‘дуже швидко’ [20, с. 112], як (мов, ніби) *буря понесла* ‘хто-небудь дуже швидко, нестримно побіг, помчав’ [20, с. 64].

Крім того, в обох мовах в основі мотивації ПФО на позначення високої та низької швидкості пересування лежать спостереження за тваринним світом [19]. Наприклад, в англійській мові зустрічаємо такі образи: англ. *run like a deer* ‘бігти, як очманілий; нестися, летіти, бігти стрімголов’ [1, с. 830], *[as] nimble as a goat (squirrel)* ‘проворний, моторний, спритний, прудкий, як білка (або як коза)’ [1, с. 693], *[as] slow as a tortoise* ‘дуже

млявий, повільний, як черепаха’ [1, с. 870], *[as] slow as a snail* ‘дуже млявий, повільний, як черепаха’ [1, с. 870]. Українська фразеологічна система також демонструє порівняння людини, яка рухається, з представниками тваринного світу: укр. як (мов, ніби) *собака (пес, звір), спущений (спущена) з прив’язі (ланцюга, припону)* ‘з сл. бігти, мчатися і т. ін. дуже швидко, нестримно’ [20, с. 839], як (мов, ніби і т. ін.) в’юн *[поселений (в ополонці, на сковороді)]* ‘з сл. вертїтися, крутїтися дуже швидко, прудко’ [20, с. 166], як (мов, ніби) *черепаха* ‘дуже повільно, незграбно’ [20, с. 946], як (мов, ніби і т. ін.) *[той] слимак з сл. лізти, повзти* ‘дуже повільно’ [20, с. 825].

У зіставленні з англійськими, особливістю українських ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації на позначення швидкості руху є частіше використання знаків донорської зони АРТЕФАКТ. Швидке пересування порівнюється з рухом зброї: укр. *летіти / полетіти стрілою (як стріла)* ‘дуже швидко бігти, їхати (перев. прямо, нікуди не зветраючи)’ [20, с. 422], як з лука ‘з сл. іти, летіти і т. ін. дуже швидко, легко’ [20, с. 449]; роботою знарядь та механізмів: укр. як *мотовило* ‘з сл. мотатися, крутїтися і т. ін. неспокоїно, метушливо’ [20, с. 511], як *[би] батогом ляснув (луснув)* ‘з дієсл. дуже швидко; марно’ [20, с. 457], як (мов, ніби і т. ін.) *на пружинах (на пружині)* ‘легко, швидко, енергійно’ [20, с. 714].

Додамо, що у складі українських ПФО зафіксовано знаки донорської зони ЛЮДИНА, які пов’язані з психікою людини. В образній основі таких одиниць лежать спостереження за людиною у певному психічному стані або з певними психічними якостями: укр. як *божевільний* ‘з сл. бігти дуже сильно, нестримно’ [20, с. 43]; під час певних температурних відчуттів: укр. як (мов, ніби) *попарений* ‘з сл. побігти, схопитися дуже швидко, раптово’ [20, с. 674]; больових відчуттів: укр. як (мов, наче) *ужалений* ‘з сл. підсакувати, зіскакувати, відсакувати різко, рвучко’ [20, с. 912], як (мов, ніби і т. ін.) *[кропивою] попечений* ‘з сл. схопитися, скрикнути, побігти і т. ін. дуже швидко’ [20, с. 675]. Наведені приклади свідчать про вищий ступінь вияву предметочентричності і антропоцентричності українських ПФО аналізованого типу мотивації у зіставленні з англійськими.

Також в обох мовах чимала кількість ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації семантично орієнтовані на опис просторових характеристик об’єктів. Їх спільною рисою є використання знаків донорської зони АРТЕФАКТ. Але в англійській мові такі одиниці демонстру-

ють зв'язок з архітектурою, оскільки еталоном розміру об'єктів виступають споруди або їх конструктивні частини: англ. *[as] big as a barn door* 'дуже великий, величезний' [10, с. 81], *[as] tall as a steeple* 'дуже високий на зріст, високий до неба' [1, с. 931], *[as] deep as a well* 'глибокий, як криниця, дуже глибокий' [1, с. 267]. В українській мові їх образність здебільшого пов'язана з побутом. Наприклад, людина дуже часто порівнюється з начинням щодо своїх фізичних параметрів: укр. з (як) *наперсток* 'дуже малий величиною, розміром, на зріст' [20, с. 531], *мов жердина* 'про дуже худу людину' [5, с. 175], *як барило* 'про дуже товсту людину' [6, с. 22].

Висновки і пропозиції. У результаті зіставного аналізу ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації, які кількісно домінують в українській мові відносно англійської, встановлено, що в обох мовах вони здебільшого використовуються для позначення руху об'єктів та надання

опису їх просторових параметрів. З'ясовано, що джерелом постачання знаків для реципієнтної зони ПРОСТІР слугують 4 донорські зони: ЛЮДИНА, АРТЕФАКТ, НАТУРФАКТ і БІОСФЕРА. В англійській мові найпродуктивнішою виявилася донорська зона БІОСФЕРА, а в українській – АРТЕФАКТ. В обох мовах вибір мотиваторів ПФО із семантикою руху ґрунтується на спостереженнях за живою та неживою природою. У зіставленні з англійськими, українські ПФО інтеграційно-порівняльного типу мотивації демонструють вищий ступінь прояву антропоцентричності та предметоцентричності. Результати проведеного дослідження закладають перспективи подальшого зіставного аналізу типів мотивації ПФО та надають матеріали для розробки вправ, орієнтованих на розвиток міжкультурної комунікативної компетенції курсантів вищих військових навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англо-український фразеологічний словник / уклад. Л.Т. Баранцев. Київ, 2005. 1056 с.
2. Галимова Д.Н. Метафорические существительные, представляющие понятийные сферы «артефакты» и «натурфакты» в русских говорах приамурья. *Слово*. Благовещенск, 2006. Вип. 4. С. 32–39.
3. Геологический словарь: в 2-х томах / Х.А. Арсланова и др. Москва, 1978. 486 с. URL: https://dic.academic.ru/contents.nsf/enc_geolog/ (дата звернення: 08.12.2021)
4. Глазунова О.И. Логика метафорических преобразований. Санкт-Петербург, 2000. 190 с. URL: www.philology.ru/linguistics1/glazunova-00.htm (дата звернення: 20.01.2022)
5. Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ, 2004. 284 с.
6. Коломієць, М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. Київ, 1988. 200 с.
7. Кочерга Г.В. Мотиваційна матриця дієслівності фразеологічних одиниць сакральних текстів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2020. Вип 2 (44). С. 197–201.
8. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. Київ, 2010. 464 с. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=14989 (дата звернення: 12.01.2022)
9. Культура и культурология: справочник. URL: <http://www.artap.ru/cult/index.htm> (дата звернення: 19.01.2022).
10. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. Москва, 1984. 944 с.
11. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / пер. А.Н. Баранова, А.В. Морозовой. Москва, 2004. 256 с.
12. Мартинів О.М. Фразеологічні одиниці німецької мови з компонентом на позначення звучання : структурно-семантичний і когнітивно-ономасіологічний аспекти : дис. ... к. філол. н. : 10.02.04. Київ, 2021. 234 с.
13. Савченко Л.В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти : монографія. Сімферополь, 2013. 600 с.
14. Селиванова Е.А. Новые векторы исследования фразеологии в современном парадигмальном пространстве лингвистики. *Paremie narodu slovanskych II*. Ostrava, 2005. С. 14–22.
15. Селиванова Е.А. Когнитивная ономасиология : монографія. Київ, 2000. 248 с.
16. Селиванова Е.А. Когнитивно-ономасиологический аспект фразеологического семиозиса. *Фразеологизм в тексте и текст во фразеологизме : Четвертые Жуковские чтения* : материалы Междунар. научн. симп., г. Великий Новгород, 4–6 мая 2009 г. Великий Новгород, 2009. С. 69–72.
17. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. 844 с.
18. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава, 2008. 712 с.
19. Тодорова Н.Ю. Кодування просторової інформації засобами української та англійської зоофразеології. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2016. Вип. 1 (35). С. 57–63.
20. Фразеологічний словник української мови / уклад. В.М. Білоноженко та ін. Київ, 1993. 984 с.
21. Щербачук Л.Ф. Культурні коди через призму негатиї у фразеологічній системі української мови. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник. Київ, 2011. Вип. 37. С. 476–481.